

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ормандарды молықтыру және орман өсіру жөніндегі шараларды жүргізу ережесін бекіту туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Орман және аңшылық шаруашылығы комитеті төрағасының 2004 жылғы 3 желтоқсандағы N 258 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2004 жылғы 29 желтоқсанда тіркелді. Тіркеу N 3312. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2010 жылғы 26 қарашадағы № 729 Бұйрығымен.

Күші жойылды - ҚР Қаржы министрінің 2010.11.26 № 729 (ресми жарияланғаннан бастап он күнтізбелік күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) Бұйрығымен.

2003 жылғы 8 шілдедегі Қазақстан Республикасы Орман кодексінің 73-бабын іске асыру мақсатында **БҰЙЫРАМЫН** :

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ормандарды молықтыру және орман өсіру жөніндегі іс-шараларды жүргізу ережесі бекітілсін.

2. Осы бұйрық Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуден өткен күнінен бастап күшіне енеді.

Төраға

Қазақстан Республикасының
Ауыл шаруашылығы министрлігі
Орман және аңшылық шаруашылығы
комитеті төрағасының
2004 жылғы 3 желтоқсандағы
N 258 бұйрығымен бекітілген

**Қазақстан Республикасының мемлекеттік орман қоры
учаскелерінде ормандарды молықтыру және орман
өсіру жөніндегі шараларды жүргізу
ЕРЕЖЕСІ 1. Жалпы ережелер**

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік орман қоры учаскелерінде ормандарды молықтыру және орман өсіру ережесі (бұдан әрі - Ереже) Қазақстан Республикасының Орман кодексіне және республикадағы орман шаруашылығын

кейін екінші және бесінші жылы);

тұқымдықтар (тұқымдандыру көздері) - тұқымдық жеке тұрған ағаштар немесе олардың тұқымдық топтары, орман учаскесінің шоқ ағаштары немесе орманның табиғи жаңаруын қамтамасыз ету үшін жақын учаскелерден тұқымның ұшып келуі мүмкін емес кеспеағаштарда қалдырылған орман учаскесінің тұқымдық жолақтары;

омарта - тиеу пункттері, қоймалар және басқа да технологиялық элементтерден бос кеспеағаш учаскесі;

орман дақылдарын орман көмкерілген жерлерге ауыстыру - мемлекеттік орман иеленушісінің белгіленген сапа көрсеткіштеріне жеткен орман екпелерін орманмен қамтылған жерлердің санатына енгізу;

алдын-ала орман дақылдары - өсіп тұрған орманның қолтығындағы кесуден бірнеше жыл бұрын қажетті тұқымдылардың сенімді түрде жаңаруын қамтамасыз ету үшін өсірілген дақылдар;

орман дақылдарының жерсінуі - орман екпелерінің бірінші немесе екінші жылында анықталатын тірі өсімдіктері бар отырғызу (екпе) орындарының жалпы отырғызу (екпе) орындарына проценттік қатынасы;

орман дақылдарын қайта жаңарту - құндылығы мен өнімділігі төмен екпелерді құнды және өнімділігі жоғары екпелерге ауыстыру;

өздігінен өну - табиғи түрде жаңарған орман ағаштары мен бұталардың өсімі;

аралас орман дақылдары - құрамында бірнеше ағаш немесе бұта тұқымдылары бар орман екпелері;

орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесу - шаруашылық құндылығы жоғары орманның пайда болуына, сақталуына жағымды жағдай жасау;

орман дақылдарын техникалық қабылдау - мемлекеттік орман иеленушісінің орман екпелерін отырғызғаннан кейін 10 күннің ішінде міндетті түрде жасалатын екпелердің сапасын бағалау және атқарылған жұмыстарды белгілі тәртіппен қабылдау актісін жасау шаралары;

орман дақылдарының типі - ағаш және бұта тұқымдыларының құрамында, орналасуында, аудан бірлігіндегі санында және топырақты өңдеу ерекшеліктерінде айырмашылықтары бар орман екпелері;

агротехникалық күтім - орман дақылдарының шөп және ұсақ ағаш бұта өсімдіктерімен басылуын болдырмау және топырақта ылғалдылықтың сақталуын қамтамасыз ету шаралары;

орманды күтіп баптау - орманды жарықтандыру және тазарту арқылы күтіп баптау. Бұл жұмыстар тез өсетін (табиғи жаңаруы) ағаш және бұта тұқымдыларын кесу немесе өсу жағдайларын жақсарту үшін қалың екпелерді сиретуден тұрады;

ормандарды молықтыру және орман өсіру қоры - орман дақылдарын өсіру, олардың табиғи өсуі мен табиғи жаңаруына жәрдемдесу шараларына арналған мемлекеттік орман қоры жерлері. Оормандарды молықтыру және орман өсіру қоры төмендегідей категорияларға бөлінеді: орман дақылдары қоры, орманның табиғи жаңаруына арналған қор және орман өсіретін жерлердің қоры;

жартылай орман дақылдары - дақылдар мен табиғи жаңарудан қалыптасқан
е к п е л е р ;

таза дақылдар - белгілі бір тұқымның дақылдары, оның нәтижесінде осы тұқымның таза екпелері өседі.

2. Оормандарды молықтыру мен орман өсіру жөніндегі шараларға қойылатын жалпы талаптар

8. Оормандарды молықтыруды, орман өсіруді және орман тұқымдарын дайындау мен сүрек және бұта тұқымдыларының екпе көшеттерін өсіру жөніндегі іс-шараларды қамтамасыз ету орман иеленушілер сияқты, орман қоры учаскелері ұзақ мерзімді пайдалануға берілген орман пайдаланушылар да іске асырады (бұдан әрі- орман пайдаланушылар).

9. Мемлекеттік орман иеленушілері:

ормандарды молықтыру және орман өсіру жерлері мен оормандарды молықтыру және өсіру жұмыстары жүргізілген жерлердің қорын есепке алады;

орман орналастыру материалдары бойынша мемлекеттік орман қорында болған өзгерістерді ескере отырып, оормандарды молықтыру және орман өсіру қорының жерлерінің әрбір санаты үшін жеке оормандарды молықтыру және орман өсірудің көлемін, кезегін, мерзімін, әдісі мен тәсілін белгілейді;

сүрек тұқымдыларын селекциялау, тұқым шаруашылығы мен сорттарды
с ы н а у ж ұ м ы с т а р ы н жүргізеді;

құнды тұқымдылардан жаңа екпелер шығару және оларды күтіп-баптау жолымен оормандардың орта құру және қорғаныштық қасиеттерін арттыру үшін
ш а р а л а р қ о л д а н а д ы ;

мемлекеттік орман қоры учаскелерінде су және жел эрозиясын, саздануды болдырмау жөніндегі шараларды іске асырады;

орман пайдаланушылар жүргізген жұмыс орман өсіру талаптарын бұзған жағдайда, егер олар оормандарды молықтыруға теріс әсерін тигізсе, орман пайдаланушылардың жұмысын тоқтатады;

ормандарды молықтыру жұмыстарының атқарылуына бақылау жүргізу.

10. Орман пайдаланушылардың ағаш дайындау жұмыстарында қолданатын технологиялары орман ортасының мейілінше сақталуын және шаруашылық жағынан құнды тұқымдардан тезірек жаңа ұрпақ алуды қарастырады және осы

Ережеде және Ағаш кесу ережелерінде көрініс тапқан нормаларға сәйкес болуы
т и і с .

Ағашы кесілген жерлердегі ормандарды молықтыру тәсілдері және оны қамтамасыз ету бойынша ағаш дайындаушыларға қойылатын талаптар рұқсат құжаттарында көрсетіледі.

11. Ормандарды молықтыру жұмыстарын жоспарлағанда мемлекеттік орман иеленушілер мен орман пайдаланушылар орман орналастыру немесе жобалау-ізвестіру ұйымдары осы аумақ үшін белгілеген орманның қалпына келтірудің табиғи және жасанды тәсілдерінің қатынастарын ескереді.

Таулы ормандардың орта және жоғары белдеулерінің тік беткейлерінде ормандарды молықтыру негізінен орманның табиғи жаңаруы арқылы немесе ормандардың табиғи жаңаруына әсер ету жолымен жүргізіледі, ал қалған табиғи аймақтарда - табиғи жаңарудың табыстылығы мен шаруашылықтың қарқындылығына байланысты, табиғи жаңару немесе орман екпелерін ету
а р қ ы л ы ж ү р г і з і л е д і .

Ағашы кесілген жерлерде орманды молықтыру тәсілін орман иеленуші кеспеағашты бөлу мәліметтері, кесілген орындарды куәландыру және табиғи жаңарудың күнделікті жағдайларын бағалау бойынша анықтайды.

12. Орман мекемелерінде шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың табиғи жаңаруын ескере отырып, ормандарды молықтыру жұмыстарының көлемін анықтауда кесу мен молықтыру арасындағы алшақтық жіберілмеуі керек .

13. Ағашы кесілген жерлерде және басқа да ормансыз жерлерде шаруашылық құнды тұқымдылардың табиғи жаңаруы берілген мерзім шегінде мүмкін болмаса , ол жерлерде орман екпелері егіледі. Кесілгеннен кейін дереу екпелер егілетін орман типі топтарының тізбесін орман орналастыру немесе жобалау-ізвестіру ұйымдары белгілейді.

14. Ормандарды молықтыру жөніндегі іс-шаралар әрбір учаске үшін нақты алдын ала жасалған және мемлекеттік орман иеленушісі бекіткен жоба бойынша іске асырылады.

15. Аса құнды екпелерді молықтыру жөніндегі іс-шаралар (мемлекеттік қорғаныш орман жолақтары, плантациялық дақылдар, маңызды халық шаруашылығы объектілері аймағындағы қорғаныш екпелері) жобалау-ізвестіру ұйымдары дайындаған арнайы жобалар бойынша жүзеге асырылады.

Ормандарды молықтыру жөніндегі іс-шараларды жобалаған кезде орман пайдаланушылар сол учаскелердің өртке қарсы орналастырылуын қарастырады.

16. Басты пайдаланудағы кесулерді жүргізу кезінде ағашы кесілген жерлердің ауданынан екі есе асатын ауданда екпелерді отырғызу жұмыстарын жүргізу туралы заң қағидаларын орындау үшін мемлекеттік орман иеленушілер орман

пайдаланушыларға орман екпелері қорынан және орман өсіру қорының құрамынан қосымша жер аудандарын беруге міндетті. Бұл орайда көрсетілген аудандар мемлекеттік орман қоры учаскелеріндегі орман ресурстарын ұзақ мерзімді пайдалануға беру бойынша тендер лотосының құрамына енгізіледі, ал олар аз болған жағдайда сол орман пайдаланушыларға жерлер, белгіленген тәртіппен, қосымша беріледі.

17. Табиғи жас өскіндер құнды сүрек екпелері санатына енгізілген кезде және орман дақылдары орман көмкерілген жерлерге ауыстырылған кезде олар нормативтік талаптарға сәйкес болуы керек.

3. Орманның табиғи жаңаруы

18. Орман иеленушілердің орманды табиғи жаңартуға қалдырған учаскелерінде орман пайдаланушы ағашты кескен кезде біркелкі және қажетті мөлшерде өскендерді, шаруашылық жағынан құнды жіңішке ағаштарды, сондай-ақ тұқымдану көздерін (тұқымдық ағаштар, тұқымдық шоқ ағаштар немесе жолақтар) қалдырулары керек. Егерде орман пайдаланушы орман топырағын енді орман өспейтіндей жағдайға дейін бүлдірген болса, онда ол жерді қалпына келтіруге міндетті.

19. Мемлекеттік орман иеленушілер және жобалау-ізвестіру ұйымдары ормандардың табиғи жаңаруын мынадай жағдайларда қарастырады:

шаруашылық жағынан құнды тұқымдылар өскінінің саны нақты орман өсіру аймағы үшін бағалау шкаласы бойынша табиғи жаңаруы "жақсы" деп табылған
н о р м а д а н к е м е м е с б о л с а ;

түбірден немесе тамырдан балақ шыбықтардың пайда болу жолымен барлық өсу кезеңінде жаңару қабілеті бар ағаш тұқымдыларын кескен кезде, тұқымдық жаңаруы мүмкін болмай барлық өсу кезеңіндегі жаңаруы шаруашылық жүргізу мақсатына дәл келсе.

20. Белгілі бір бөлінген мерзімде ормандардың табиғи жаңаруына қалдырылған жерлерде біркелкі орналасқан жетілген шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың өсіп шығуы (олар одан әрі жоғары өнімді екпелердің қалыптасуын қамтамасыз етеді) - учаскедегі ормандардың табиғи жаңаруының жақсы екенінің негізгі белгісі.

Орманның қайта жаңару мерзімінің басталуы болып мыналар қабылданған:

сүрекдіңді кесу мерзімінің аяқталуы;

алаңқай және басқа да орманмен қамтылмаған жерлерде - топырақты минералдандыру немесе қоршау кезі;

ормандануды талап ететін мелиорацияланған ормансыз жерлерде - мелиоративтік жұмыстардың аяқталу уақыты.

21. Ормандарды жаңартуға берілетін мерзім шегін орман өсетін аймақтар мен орман типті топтары бойынша орман орналастыру немесе жобалау-іздігіру ұйымдары белгілейді.

Орман иеленушінің бақылау зерттеулерін жүргізген кезде, шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың табиғи жаңаруының жетімсіздігі байқалса, оған жіберілген уақыт шегі толық сақталмауы да мүмкін, бұл тиісті актімен рәсімделеді.

4. Орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесу

22. Орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесу шаралары тек табиғи жаңаруы ойдағыдай болады деп күтілетін орман типі топтарында ғана жүргізіледі.

23. Орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесу шараларына мыналар жатады:
ағаш дайындау кезінде шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың өміршең өскіндері мен шыбықтарын сақтау;
кеспеағаш жұмыстары аяқталған соң өскіндер мен табиғи тұқымдануды күтіп - баптау;

топырақтың үстіңгі қабатын жартылай минералдандыру;
ағашы кесілген жерлерді қоршау;
шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың табиғи жаңаруының кейбір жерлерде өскіндер мен табиғи (өз бетінше) тұқымданудың жетіспеушілігі немесе біркелкі еместігі байқалса, табиғи жаңартуға қосымша ретінде басты тұқымдылардың көшеттері отырғызылады.

Тұқымдықтарды (ағаштар мен шоқ ағаштарды) қалдыру - кеспеағаштарды бөлгенде және кескенде табиғи түлеуді қамтамасыз ететін маңызды жағдай және міндетті орман өсірушілік шара ретінде, орманды табиғи түлету шараларына өз бетінше шара түрі ретінде енгізілмейді.

Қалдырылған тұқымдықтарды орналастыру және олардың саны мемлекеттік орман құру жерлеріндегі ормандарды кесу ережелерімен анықталады.

24. Ағаш дайындау кезінде өміршең өскіндер мен шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың шыбықтарын сақтауды орман пайдаланушы кеспеағаш жұмыстарының тиісті технологияларын қолдану арқылы қамтамасыз етеді.

25. Сүректерді тасып әкету мен кесілген жерлерді тазалауды қосқанда, кеспеағаш жұмыстары аяқталған соң, шаруашылық жағынан құнды тұқымдылардың сақталған өскіндері мен жетілмеген жіңішке ағаштарының ауданы бүкіл кеспе ағаштың 75 пайыздан кем емес болуы керек (кеспе ағашты бензинді арамен кесіп, трактормен сүйреп тасығаннан соң), ал ағаш дайындағыш машиналармен дайындағанда - 60 пайыздан кем болмауы тиіс. Ағаш дайындаған кезде қар түскен мөлдектің өскіндері мен шыбықтарының (мөлдектің жалпы

ауданында кесу жұмыстарына дейін есепке алынған) 70 пайызы, ал қарсыз кезде
6 0 п а й ы з ы с а қ т а л у к е р е к .

Орман пайдаланушы өскіндерді кесу қалдықтарынан тазалап, көлеңке түсіретін ағаштар мен бұталардан босатып, түзетіп, қалың топтарды сиретіп отыруға міндетті.

26. Толымдылығы 0,6 аспайтын кесуге түсетін екпелердің қолтығында тұқымдар мен өскіндердің өсуіне жағымды жағдайлар жасау мақсаты мен тұқымдықтар бар кезде топырақтың үстіңгі қабатын минералдандырады. Топырақтың үстіңгі қабатын минералдандыру ағашы кесілген жерлер мен алаңқайларда топырақтың механикалық құрамына және ылғалдылығына, топырақ жамылғысының тығыздығы мен қалыңдығына, төсеніштің қалыңдығына , кеспеағаш жұмыстары кезіндегі топырақтың үстіңгі қабатының минералдану дәрежесіне, тұқымдықтар санына және учаскенің басқа да жағдайларына байланысты, топырақты механикалық немесе химиялық заттар мен өңдеу арқылы жүргізіледі. Минералдандырылған қабаттың үлесі бүкіл ауданның 30 пайыздан кем емес болуы керек. Соқаның және фрезердің жолақтары тұқымдықтар үшін - 5 метр немесе сақталған өскіндер мен шыбық топтарына - 2-3 метр жақын орналасуы керек.

27. Топырақ бетін минералдандырудың оңтайлы мерзімі - тұқым түсуінің алдындағы кезеңі, яғни жаздың аяғы немесе күздің басы.

Топырақты минералдандыру тұқым көп жылдары, тұқым түсімі 3 баллдан кем емес болғанда жүргізіледі.

Сүректің қолтығында топырақ бетін минералдандырған соң басты тұқымдылардан пайда болған өскіндердің көп мөлшерде сақталуы мүмкін болған кезеңде ғана ол кесілуге белгіленеді.

28. Орманның барлық өсу кезеңіндегі жаңаруы ағаштардың жастары, мөлшері және жай-күйі бойынша түбір мен тамырдан балақ шыбықтар құру қабілетіне ие болатын осындай сүректерді кескеннен кейін қарастырылады. Бұл ретте ағаш кесуді қыста жүргізеді, түбірлерді аласа етіп қалдырады (өзен аңғарындағы жағдайларда су тасуының биіктігі мен ұзақтығы ескеріледі), кеспеағаш тазалауды балақ шыбықтар мен тамыр атпа өскіндері пайда болғанға дейін аяқтайды. Еменнің балақ шыбықтан жаңаруы екі генерациядан, ал қайың, көктеректе - үш генерациядан аспауы тиіс.

29. Жас ағаштарға, орманның табиғи жаңаруы учаскелерінде үй және жабайы жануарлардан зақымдану қауіпі туса, оларды барлық жағынан немесе мал айдайтын жерін қоршап қою керек.

30. Ағашы кесілген жерлердегі өздігінен шыққан, сақталған өскіндер мен шыбықтардың саны аз болғанда, орманның табиғи жаңаруы табысты болуы үшін қосымша көшеттердің отырғызылуы мүмкін. Бұл кезде отырғызу орындарының

саны, осы жағдайлар үшін жаппай отырғызылған орман өсімдіктерінің 25 пайыздан аспауы керек.

31. Орманның табиғи жаңаруына жүргізілген жәрдемдесу шараларының қорытындысы қолданыстағы техникалық ережелер және нұсқаулықтармен бағаланады.

32. Шаруашылық қызметтің шектелген режимі бар ормандарда (орман бақтарында, ұлттық табиғи парктерде, жасыл аймақтарда және т.б.) орманның табиғи жаңаруына әсер ету шаралары шаруашылық жүргізу режимін бұзбаған жағдайда ғана басталады.

5. Орман дақылдарын құру

33. Босатылған уақыт шегінде шаруашылыққа құнды тұқымдарды табиғи жаңару, табиғи жаңаруға жәрдемдесу арқылы қалпына келтіру мүмкін болмаған жағдайда мемлекеттік орман қоры учаскелерінде орман иеленушілер орман дақылдарын құрады.

34. Орман дақылдарын құруға арналған жер учаскелері орман дақылдары қорын құрайды да, мынадай санаттарға бөлінеді:

1-2 жыл бұрын ағашы кесілген жерлер;

3 және одан көп жыл бұрын ағашы кесілген жерлерде ормандардың шаруашылық құнды тұқымдыларының босатылған мерзім уақытында табиғи жаңаруы болмаса;

өрттің салдарынан (өртеңдер) немесе басқа да себептерден жойылған екпелер учаскелерінде босатылған мерзімде, ормандарда шаруашылық құнды тұқымдыларының табиғи жаңаруы күтілмесе;

белгіленген тәртіппен жойылған және есептен шығарылған орман екпелері; алаңқайлар, сондай-ақ қазба байлықтары алынғаннан кейінгі орман өсіруге жарамды жағдайға келтірілген жерлер;

ауыл шаруашылығына пайдаланудан шығарылған, орман өсіруге жарамды жерлер;

орман өсіруге жарамды құмдар, жыралар және басқа да ормансыз жерлер; бұл жағдайда осы категориядағы жерлер агрохимиялық-топырақ зерттеулерінен кейін орман дақылдары қорына енгізіледі:

орман дақылдарын егу тәсілімен қайта құруды қажет ететін құндылығы аз орман екпелері.

35. Бірінші кезекте орман дақылдары қорының жерлері игеріледі:

су және жел эрозиясына ұшыраған жерлер;

елді мекендердің жасыл аймақтарында және өзендер, көлдер, су қоймалары, тоғандар т.б. су нысандары жағалары бойына орналасқан жерлер;

биік шөп өсімдіктері мен жылдам өсіп кететін қауіп бар қылқан жапырақтылардың жаңадан кесілген жерлері және өртең алаңдары;
жоғарғы класс бонитетіндегі екпелерді өсіруге жарамды, тың жерлердегі
орманмен қамтылмаған жерлер;

құнды ағаш тұқымдарын енгізу үшін қарастырылған, құны төмен екпелердің
кесілген жерлері;

орман өсіруге жарамды жағдайларға келтірілген, пайдалы қазба байлықтарын
өндіруден қалған жерлер.

Орман дақылдары қорын игерудің нақты кезегі орман орналастыру және жобалау-ізвестіру жұмыстарымен анықталады.

36. Орман дақылдарын егуге учаске дайындау кезінде, барлық алдағы орман дақылдары операцияларын сапалы атқару үшін, сондай-ақ өрт қауіпін азайту және дақылдардың санитарлық жағдайларын жақсарту үшін жағдай жасау жөнінде іс-шаралар жүргізіледі.

Учаскені дайындау мыналарды қамтиды:
жерді табиғи қалпында зерттеу;
орман дақылдарына учаске бөлу;

болашақ дақылдар қатарын немесе топырағы өңделетін жолақтарды белгілеу және машиналардың жұмыс істеуіне қауіпті жерлерді белгілеу;

учаскені жаппай немесе жолақтармен құлаған ағаштардан, тастардан, қажетсіз ағаш өсімдіктерінен, кішкентай түбірлерден, кепкен ағаштардың
діндерінен тазалау;

түбірлерді қопару немесе оларды орман екпелері техникасына бөгет жасамастай биіктікке дейін қысқарту, топырақ бетін тегістеу, оның аумағын мелиорациялау, беткейлерде террасалар жасау;

топырақта шамадан тыс орныққан зиянды құрт-құмырсқалармен алдын-ала күрес жүргізу.

37. Учаскені зерттеген кезде оның жағдайы мен орман егуге жарамдылығы анықталады, шаруашылыққа құнды тұқымдардың жас өміршең өсімдіктерінің саны мен орналасуы, құлаған ағаштар және кесу қалдықтарымен қоқыстану дәрежесі, түбірлердің саны мен биіктігі, машиналардың жұмыс істеуіне қолайлылығы, топыраққа зиянды құрт-құмырсқалардың орнығуы белгіленеді, орман өсіру жағдайының типі нақтыланады және орман дақылдарын егу тәсілдері анықталады.

38. Орман дақылдарын егуге жер бөлгенде, оған орман шекараларына, жолдарға және басқа планшетте белгіленген тұрақты белгілерге байланыстыра отырып геодезиялық зерттеулер жүргізіледі.

Орман дақылдарын техникалық жобалауды орманшы немесе жобалау-ізвестіру ұйымдары орман иеленушілермен шарты бойынша іске

асырады. Орман дақылдарының жобалары орман мекемесінің бас орманшысы мен келісіледі және бекітіледі.

39. Орман дақылдарын егу үшін ағашы кесілген жерлерді дайындау орман пайдаланушылар мен кеспеағаш жұмыстарын орындаған кезде жүргізіледі.

Жаппай тазалаған кезде құлаған ағаштар, қажетсіз орман өсімдіктері, кішкентай түбірлер және тастар учаскенің шекарасына ысырылады немесе оның аумағына 25-30 метр сайын жиналады.

Жартылай тазалау, жаппай тазалау мүмкін болмаған немесе қажет емес жағдайларда, ені әртүрлі жолақтармен, сондай-ақ орман дақылдарын дәліз тәсілімен және бөлек еккенде жүзеге асырылады.

40. Жаппай түбірлерден тазалау, ерекше құнды орман дақылдарын егу, топырағы бай ағашы кесілген жерлер немесе өртеңдерде арам шөптер және тамыр атпа немесе балақ ағаш екпелерінің қарқынды даму қауіпі туғанда арнайы жолақтар жасау үшін жүргізіледі.

Құнарсыз топырақта, ағашы кесілген жерлер мен өртеңдерде және беткейдің тіктігі 6 градустан асқанда, топырақ эрозиясын болдырмау үшін, сондай-ақ орман аймақтарындағы сазды және өте сазды жерлерде түбір тазалағанда оның су-физикалық қасиеттері төмендейтін болса, түбірлерді жаппай тазалауға тыйым салынады.

Түбірлерді жартылай тазалау әдетте егілетін тұқымдылардың биологиялық ерекшеліктеріне және басқа да факторларға байланысты ені 2 метрден кем емес жолақтармен жүргізіледі.

Учаскелерді тазалағанда және түбірлерді қопарғанда топырақтың жоғарғы құнарлы қабатының мұқият сақталуы қамтамасыз етіледі.

41. Топырақты өңдеу тәсілі, орманды қалпына келтіру жөніндегі қолданыстағы аймақтық ұсыныстарға және топырақ өңдеудің нормативтік-техникалық талаптарына сәйкес, орман типінің тобына немесе орман өсіру жағдайларына, орман екпелері қорының санатына, учаске дайындау тәсілі және қабылданған орман дақылдарының типіне байланысты жобалау ұйымдарымен немесе орманшымен таңдалады.

Топырақ өңдеу барлық учаскеде (жаппай өңдеу) немесе оның бөлігінде (жартылай өңдеу) механикалық немесе химиялық тәсілдермен іске асырылады. Топырақты әртүрлі механикалық (тракторлық) құралдармен өңдеу негізгі тәсіл болып табылады.

Топырақты жаппай өңдеу, барлық аумақта өңдеу жұмыстарына кедергі келтірмейтін учаскелерде жүргізіледі (6 градусқа дейінгі беткейде және топырақта су және жел эрозиясы болмағанда).

Топырақты бөлектеп механикалық өңдеу жолақтап жырту, жолақтар мен алаңдарды минералдандыру немесе қопсыту, соқалау немесе жыра жасау,

кішкентай төмпешіктер жасау (қатарлар, жолдар, төбешіктер), шұңқырлар дайындау жолдарымен іске асырылады.

Топырақты соқалап немесе жолақтап өңдеген кезде құралдар жүрісі жолақтардың түзулігі мен параллельдігін қамтамасыз ету керек.

42. Сусыма құмдары, қажет болған жағдайда, бұталардан ықтырмалар жасау жолымен немесе шөп өсімдіктерін егу, механикалық қалқалар қою (қалқалар, бұтақтар, қамыс немесе сабан бумалары), жер бетіне жабысқақ заттар тастау және басқа да тәсілдермен бекітеді. Бұл жағдайда, басты тұқым егілгенге дейінгі алдын-ала егілген бұталар орман дақылдары көлеміне есептелмейді.

43. Тау жағдайларында топырақ өңдеу тәсілі жердің географиялық аймағын, бедерін, беткейлердің орналасу тәртібі мен көлбеулігін, топырақтың төсенішінің су өткізгіштігін, топырақтың тастылық дәрежесін, учаскенің мөлшері мен қолайлылығын, эрозиялық процестердің пайда болу және даму қауіптілігін ескере отырып таңдалады.

Беткейлердің көлбеулігіне, топырақ және басқа да жағдайларға байланысты таулы учаскелерінде топырақ өңдеудің мына тәсілдеріне рұқсат етіледі:

тасы көп және тасы аз топырақты 6 градусқа дейінгі тау беткейлерінде - ж а п п а й ө н д е у ;

6 градустан 12 градусқа дейін тау беткейінде: тасы аз топырақтарда - жолақтап жырту, сондай-ақ түбін қопсыта отырып, қабаттар бойынша бороздалар кесу; құрғақ және биік өсімдіктер өспейтін тасты топырақты террасаларда - жолақтап қопсыту, түбін қопсыта отырып, бороздалар кесу немесе микротеррасалар дайындау; бұталар немесе биік шөп өсімдіктері өсіп кеткен учаскелерде - бульдозер немесе жинағыш - қопарғыштар мен ұзындығы 5-20 метр, арасы 3-4 метр дайындалған үзік-үзік жолақтармен ұзын жағымен қабаттар бойына аралары 2,5-3,5 метр етіп орналастырылады;

12 градустан 20 градусқа дейінгі жайпақ беткейлердегі терең және орташа профильді тастары аз топырақтарда - бульдозерлермен немесе қопарғыш-жинағыштармен беткей бойына 3-5 метр үздік-үздік қысқа жолақтар ж а с а л а д ы ;

тік беткейлердегі (21 градустан жоғары) астыңғы жыныстары су өткізгіш болатын топырақтарда топырақты сатылап немесе алаң етіп дайындауға рұқсат е т і л е д і .

аз мөлшердегі тасы өте көп топырақтарда - алаң жасап қолдан өңдейді, шұңқырлар дайындайды.

44. Топырақты химиялық гербицидтер және арборицидтармен өңдеу жекелеген жағдайларда жергілікті табиғат қорғау органдарының келісімімен және арнайы нұсқаулықтарға сәйкес рұқсат етіледі.

Ерекшелік ретінде алдын ала топырақты өңдемей-ақ орман екпелері

көшеттерін жақсы тазаланған ағашы кесілген жерлерге 1 гектарға 500 дейін түбірлер болып, тез өсіп түлейтін тұқымдар қауіпті болмаса егуге рұқсат етіледі, сондай-ақ арамшөптен таза, жыртылған жерлерде, құмдарда, ағаш егуге жарамды тегістелген үйінділер және басқа да жерлерде, орман екпелерінің өсуіне бөгет жасайтын өсімдіктер өспейтін және өте құрғақшылыққа ұшырамайтын желерге де сондай тәсілмен егуге рұқсат етіледі.

45. Құрамы бойынша орман дақылдары таза немесе аралас болуы мүмкін.

Басты тұқым жергілікті орман құраушы тұқымдылардан таңдалады, ал оң тәжірибелер болғанда интродукциялық тұқымдылардан да таңдалады. Ол шаруашылықты жүргізу мақсатына дәл келуі және жердің орман өсімдіктері жағдайларына сәйкес болуы керек.

Ілеспелі тұқымдылар мен бұталарды таңдағанда, олардың басты тұқыммен өзара әсерін ескеру керек.

Ілеспелі ағаш тұқымдылары мен бұталар екпелерге басты тұқым қатарының өз қатарымен алмасуы жолымен енгізіледі.

46. Орман дақылдарының алғашқы жиілігі және отырғызатын (себетін) орынды орналастыру жоғары өнімді сүректіңнің қалыптасуын қамтамасыз етуі тиіс.

Орман өсімдіктерін орманды жерге ауыстыру жасында бір гектарға қажет өсімдіктердің саны нақты орман өсіру жағдайлары үшін қолданыстағы стандарттармен белгіленеді.

Орман өсімдіктерін көшеттермен отырғызғанда, отырғызылған өсімдіктер саны стандарт бойынша оларды орманды жерлерге ауыстыруға белгіленген санныан кем болмауы тиіс.

Көшеттермен отырғызылған сексеуіл өсімдіктерінің алғашқы жиілігі 1 гектар жерге 1,78 мың дана отырғызу орнынан кем болмауы керек.

47. Орман зиянкестері мен аурулары таралған ошақтарда отырғызылған (себілген) алғашқы жиілік және өсімдіктердің құрамы орманды қорғау жөніндегі ұсыныстарға сәйкес қабылданады.

Мақсатты орман дақылдарын құрғанда, отырғызылатын (себілетін) орынның саны мен орналастыру схемасы арнайы ұсыныстар және техникалық талаптармен белгіленеді.

Екпелердің бастапқы жиілігінің нақты нормалары, қатар аралығының рұқсат етілген ені және қатардағы отырғызатын (себілетін) орынның ара қашықтығы басты ағаш тұқымының түріне, орман өсіру жағдайларының типіне, өсімдіктерді егудің әдісі мен мақсатына, көшеттердің мөлшеріне байланысты.

Бұл нормалар орман өсіру аймақтары бойынша ғылыми ұсыныстарға сәйкес жобалау ұйымдары мен, орманды қалпына келтіру жөніндегі өңірлік нұсқаулықтармен белгіленеді.

48. Орман дақылдарын құрудың негізгі әдісі отырғызу болып табылады. Отырғызу су және жел эрозиясына ұшырайтын тым ылғалды және отырғызылатын орынның арам шөптермен тез өсіп кететін учаскелерде, сондай-ақ ылғалы аз аудандарда жүргізіледі. Айрықша отырғызуға селекциялық көшеттер, сондай-ақ қылқан жапырақты тұқымдардың дақылдарын қолдана отырып, дақылдар егіледі.

Отырғызуға көшеттер, сондай-ақ қалемшелер пайдаланылады, олар орман дақылдарының өсу сенімділігін қамтамасыз етуге, агротехникалық күтіп-баптау қажеттілігін азайтуға және орман дақылдарын орман көмкерілген жерлерге ауыстыруды тездетуге мүмкіндік береді.

Кебуден зиянкестер мен ауруға шалдығудан қорғау үшін, сондай-ақ дақылдар тез қалыптасып тез өсуі үшін, отырғызар алдында көшеттер әртүрлі заттармен өңделеді.

49. Шөл және шөлейт аймақтардағы жеңіл механикалық құрамдағы топырақтарда орман өсіруге қолайлы жағдайларда сексеуіл, черкез, жүзгін т.б. құмды бекітіп тұратын өсімдіктерді сондай-ақ Сарыарқа даласындағы құнды ағаш тұқымдыларды басым тік беткейлерде (21 градустан астам) тұқым себумен өсіруге рұқсат етіледі. Қатаң орман өсіру жағдайларында механикалық құрамы орта және ауыр топырақта екпелерді көшетпен егеді. Тұқым себу әдісімен тұқымдарды ірі, жапырақты ағаштарды егуге рұқсат етіледі: емен, талшын, жаңғақ, бадам, пісте т.б.

Себуге аудандастырылмаған тұқымдар рұқсат етілмейді.

Орман екпелерін себу тәсілі, егу нормасы және басқа да технологиялық талаптар ғылыми ұсыныстарға, өңірлік нұсқауларға сәйкес орманды қалпына келтіру жөніндегі жобалау ұйымдарымен белгіленеді.

50. Ағаштарды отырғызу және себу кезінде тыңайтқыштар, зиянкестер мен аурулардан өсімдікті қорғайтын заттар сондай-ақ кейіннен тыңайтқыш және шөп ретінде және басқа да мақсаттар үшін арнайы шөп өсімдіктерінің тұқымы бірге қолдануы мүмкін.

Көпшілік жағдайларда себу мен отырғызудың жақсы мерзімі - бүршік жарғанға дейінгі ерте көктем болып табылады.

Жағымды ауа райы жағдайларында, егер де өсімдіктер суға тұншықпаса, суыққа және үсікке ұрынбаса жаз аяғында және күзде отырғызу мен себуге (ірі жапырақты тұқымдарды) рұқсат етіледі.

51. Агротехникалық күтіп баптауларға мыналар жатады:

өсімдіктерді қолмен тіктеп қою оларды шөп және топырақтың басып қалмауы мен суықтың сығымынан сақтайды;

шөп және ағаш өсімдіктерін жоя отырып, қатар бойындағы және араларындағы топырақты қопсыту;

егілетін өсімдіктерді қажеті жоқ шөп және ағаш өсімдіктерінен механикалық немесе химиялық құралдармен өңдеу;
қатар арасындағы қажеті жоқ шөп және ағаш өсімдіктерін шабу немесе ж а н ш у .

Орман өсімдіктерін минералдық тыңайтқыштармен қоректендіру және суару агротехникалық күтімдерге жатады, бірақ олар арнайы шара ретінде жоспарланады және жүргізіледі.

52. Орманды аймақтарда агротехникалық шараларды негізінен басты тұқымдылар арам шөптер және қажетсіз ағаш өсімдіктері тұншықтырып тастамау мақсатында жүргізіледі.

Орманды дала, далалық, шөл және шөлейт аймақтарда агротехникалық күтім негізінен топырақта ылғалдың сақталуына және үнемді пайдалануына бағытталады. Өте қуаңшылық жағдайларда ол орман дақылдарын орманды жерлерге ауыстырғанда да жалғаса береді.

Агротехникалық күтімдердің тәсілдері, қайталануы және ұзақтығы орман өсіру жағдайларына, егілген тұқымдардың биологиялық ерекшеліктеріне, топырақты өңдеу тәсіліне, дақылдарды егу әдісіне, пайдаланылған көшеттердің мөлшеріне байланысты болады және жобалау ұйымдарымен анықталады.

53. Арам шөптерге және қажетсіз орман өсімдіктеріне қарсы химиялық әдісті қолдану, айырықша жағдайларда, табиғи ортаны қорғауды ескере отырып, қолданыстағы арнайы нұсқаулықтарға сәйкес, табиғат қорғаудың жергілікті органдарының келісімі бойынша жүргізіледі.

54. Минералдық және органикалық тыңайтқыштар, әдетте, құнарсыз (құмды, жуылып кеткен, кеуіп қалған, тегістелген, т.б.) топырақтарға енгізіледі, ол жерлерде шөп өсімдіктерінің өспейтінін еске ала отырып, сондай-ақ орман екпелерін мақсатты өсіргенде пайдаланады.

55. Орман дақылдарының бейімделуі 85-25 пайыз болғанда кәсіпорынға белгіленген нормативке байланысты екпелер қосымша егіледі. Дақылдар учаске алаңы бойынша селдір біткен болса, олар кез келген бейімділікте қосымша егіле б е р е д і .

Жекелеген жағдайларда орман мекемесінің түгендеу комиссиясы, орман өсімдіктерінің жерсінуі 25 пайыздан жоғары болса да, сол аудандарда орман екпелері қорына енгізе отырып, қосымша егілудің қажеті жоқ, сондай-ақ жерсінуі 25 пайыздан төмен бір жылдық өсімдіктерді есептен шығарудың қажет еместігі туралы шешім шығаруы мүмкін, бірақ олар келесі жылы міндетті түрде толықтырылады. Қабылданған шешім арнайы актімен рәсімделеді.

56. Орман көмкерген жерлерде орман дақылдарын құны төмен екпелерді қайта жаңартқанда, орман қолтығына еккенде және алдын ала орман дақылдарын құ р ғ а н д а о т ы р ғ ы з а д ы .

5 жастағы және одан да үлкен жастағы құны төмен екпелер өзінің құрамына, толымдылығына, жасына қарай пісу өнімділігіне және атқаратын қызметтеріне қарай орман өсіру жағдайларына және оның мақсатына сәйкес келмесе қайта құруға белгіленеді.

Қайта құру қорына мыналар енгізіледі:

а) неғұрлым өнімді сүрекдіңдер өсіру үшін қолайлы учаскелерде бұталар;
б) учаскенің орман өсіру жағдайларына жауап бермейтін құны төмен ағаш тұқымдарының жас өскіндері;

в) толымдылығы бұзылған (толымдылығы 0,5 және төмен) немесе зақымданған екпелер және 2-сынып және одан жоғары керексіз тұқымдардың болуымен өнімділігі төмен сүрекдіңдер.

Құны төмен екпелердің құрамы мен биіктігіне байланысты, аумаққа біркелкі бөлінген басты тұқымдар болғанда дәліздік, шоқтанған-топтанған немесе екпелерді жаппай қайта құру тәсілі қолданылады.

Орман қолтығы дақылдары негізінен санитарлық-гигиеналық қызметтерді арттыру мақсатында ерекше күзетілетін табиғи аймақтардың жасыл және рекреациялық аймақтарындағы ормандарда, орман шаруашылығын жүргізу аудандарындағы эрозияға қарсы және басқа да қарқынды қорғаныш екпелерінде егіледі. Екпелердің дақылға енгізілуге дейінгі толымдылығы 0,6 аспауы керек.

Орман көмкерілген жерлердегі орман дақылдарының алғашқы жиілігі осы орман өсіру жағдайларындағы жаппай егілетін дақылдар үшін оңтайлы жиілік мөлшерінен 50 пайыздан кем емес болмауы тиіс.

57. Плантациялық орман дақылдары қолданыстағы ұсыныстар мен стандарттардың талаптарына сәйкес бүкіл өсіру циклына жасалған арнайы жобалар мен технологиялар бойынша сүрекдіңдерді және басқа да орман өнімдерінің түрлерін жеделдетіп алу мақсатында құрылады.

58. Плантациялық орман дақылдары үшін неғұрлым өнімді орман өсіру жағдайларындағы аудандар бөлінеді.

Дақылдарды отырғызу алдында топырақ мұқият және жаппай өңделеді. Болашақта қажет тыңайтқыштарды енгізу жолымен топырақ құнарлылығын қолдау мен арттыру жөніндегі шаралар қолданады.

59. Плантациялық дақылдарды егу үшін перспективті сорттардың, нысандардың және өскіндердің жоғары сапалы отырғызу материалдары пайдаланылады. Дақылдарда барлық орман дақылдары мен орман өсіру операцияларын механизациялауды қамтамасыз етуге, егілген екпелерге тұрақты күтім жасауға және оларды зиянкестер мен аурулардан қорғауға мүмкіндік беретін оңтайлы отырғызу орындарын орналастыру қамтамасыз етіледі.

60. Әдетте плантациялық орман дақылдар бір ғана тұқымнан егіледі. Оларға бағдарлама бойынша бүкіл өсіру кезеңін қамтитын күтім жасалады.

61. Плантациялық орман өсіру принциптерімен кәдімгі орман екпелері және басты ағаш тұқымының жақсы өсіп тұрған, біркелкі орналасқан жергілікті мөлшердегі табиғи жас ағаштары да қалыптасуы мүмкін. Учаскелер мен орман өсіру жағдайларына қойылатын талаптар плантациялық дақылдарды егумен бірдей.

62. Аумақтың ормандылығын арттыру, эрозиялық процестерді болдырмау және бұрын орманы болмаған аумақтардың экологиялық жағдайларын жақсарту мақсатында :

тау беткейлерінде және жыралы-сайларда, судың жер бетіндегі ағыстарын реттеу, топырақтың су эрозиясымен күресу және жер үсті ағыстарын реттеу, топырақтың су эрозиясымен күресу және жер үсті ағыстарын топырақ ішіне ауыстыру үшін екпелер отырғызу;

жердің гидрологиялық және микроклиматтық жағдайларын жақсарту, жолдарды қар басудан қорғау үшін мемлекеттік қорғаныш орман жолақтарын жасау ;

кіші өзендерді және басқа да су көздерін эрозия қалдықтарынан ластанудан қорғау және олардың су режимін жақсарту үшін бұлақ, саға және жаға бойына екпелер отырғызу ;

құмдарда оларды бекіту, жел эрозиясынан қорғау, сүрек алу мақсатында, жасыл аймақтар құру үшін т.б. алқаптық, ықтырмалық немесе жолақтармен екпелер құру ;

жайылым жерлерде жердің жемшөптік өнімділігін арттыру, қатты желдерден, қардың және топырақтың басуынан, мал шаруашылығының ғимараттарын қорғау , малды күн радиациясынан, желден және зиянды құрт-құмырсқалардан қорғау үшін орман жолақтарынан шоқ ағаштар және алқаптық екпелер құру;

тез өсетін ағаш тұқымдарының плантацияларын жасау шаралары жүргізіледі.

63. Тез өсетін ағаш тұқымдарының плантациясын, орман дақылдарын егу және өсіру ауыл шаруашылығы маңызы бар жақын жерлерде орман мелиоративтік іс-шараларын ескере отырып, жобалау-ізвестіру ұйымдарының жасаған жобалары мен технологиялары бойынша жүргізіледі.

6. Ормандарды молықтыруды және орман өсіруді бақылау

64. Ормандарды молықтыру, орман өсіру жөніндегі орындалған жұмыстардың сапасына бақылауды жүзеге асыру үшін және оларды жақсарту жөнінде уақтылы шаралар қабылдау:

орман дақылдарын және орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесу шараларын жүргізген жерлерді техникалық қабылдау;

орман дақылдарын орман көмкерілген жерлерге ауыстырғанға дейінгі күзгі т ү г е н д е у ;

орман дақылдарын орман көмкерілген жерлерге ауыстыру;
орманның табиғи жаңаруына жәрдемдесудің жүргізілген шараларының нәтижелерін есепке алу жүргізіледі.

Көрсетілген іс-шаралар атқарылған жұмыстардың көлемі мен сапасын нақтылауға мүмкіндік береді. Алынған деректер қажетті күтім шараларын жоспарлау үшін пайдаланады, сондай-ақ санитарлық есептілікті және техникалық құжаттамаларды қамтиды.

65. Орман дақылдарының және орманның табиғи жаңаруына жүргізілген жәрдемдесу шараларының барлық учаскелері кезекті орман орналастыру кезінде зерттеледі, оларға қажетті шаруашылық іс-шараларын жобалайды.

66. Уәкілетті органның шешімі бойынша белгілі бір уақытта егілген барлық ағаш тұқымдары үшін немесе олардың тек кейбіреулері үшін мақсатты тексерулер және орман екпелерінің бір уақыттық есебі жүргізілуі мүмкін.

7. Ормандарды молықтыру мен орман өсірудің тиімділігін бағалау

67. Ормандарды молықтыру және орман өсіру жұмыстарының соңғы кезеңі орман дақылдарын және табиғи жаңаруына жәрдемдесу шаралары жүргізілген алқаптарды орман көмкерілген жерлерге ауыстыру болып табылады. Егілген екпелерді неғұрлым өнімді сүрекдіңді қалыптастыру үшін негіз болып табылатын құнды ағаш екпелерінің жас өскіндерінің санатына енеді.

Шаруашылық жағынан құнды жас өскіндерге мемлекеттік орман қорын жақсартатын, осы орман өсіру талаптарына және халық шаруашылығының экономикалық талаптарына неғұрлым толық жауап беретін қылқан жапырақты, қатты жапырақты, сондай-ақ басқа да ағаш тұқымдары жатады.

68. Осы кезеңдегі ормандарды молықтырудың жай-күйі мен оның тиімділігі м ы н а л а р д ы с и п а т т а й д ы :

ормандарды молықтыру коэффициенті жаппай кесудің және өртендердің жалпы ауданына орманды қалпына келтіру жалпы ауданының қатынасына тең;

ормандарды молықтырудың тиімділігі коэффициенті шаруашылық жағынан құнды екпелер санатына енгізілген жас ағаштар ауданының ормандарды молықтыру жұмыстары жүзеге асырылған жалпы ауданға қатынасына тең;

шаруашылық жағынан құнды екпелер санатына енгізілген жас ағаштар коэффициенті жаппай кесудің және өртеннің жалпы ауданына енгізілген жас ағаштардың ауданының қатынасына тең.

Егер көрсетілген коэффициенттерінің мәні бірге тең болса (немесе оған

жақындаса), онда бұл ормандарды молықтырудың ойдағыдай жүргізілгенін сипаттайды.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК